

ENTORN DE LES EDICIONS DE TEXTOS MEDIEVALS

Curt WITTLIN
Universitat de Saskatchewan, Canadà

[Activitat essencial dins la romanística, l'edició de textos antics s'ha anat dotant d'una metodologia que arrenca de l'obra de grans figures que hagueren d'afrontar els problemes que la tasca presentava. En resultà una metodologia coherent que, a grans trets, ha estat observada durant generacions de romanistes. En els darrers temps, emperò, la informàtica, que ha trasbalsat tantes maneres de treballar, també s'ha interferit en les edicions de textos. Hem demanat al professor Curt Wittlin que informi els lectors dels *Estudis Romànics* sobre una polèmica recent, a propòsit d'aquesta qüestió. Molt li agraïm que hagi correspost al nostre prec.]¹

SCHØSLER, Lene / VAN REENEN, Pieter (2000): «Le désespoir de Tantale, ou Les multiples choix d'un éditeur de textes anciens. À propos de la Chevalerie de Vivien, éditée par † Duncan McMillan». *Zeitschrift für romanische Philologie*. Vol. 116,1. Tübingen: Niemeyer, p.1-19.

TYSSEN, Madeleine (2002): «Philologie “chevronnée”, nouvelle philologie». *Revue de Linguistique Romane*. Vol. 66. Strasbourg: Société de Linguistique Romane, p. 403-420.

El primer article critica la manera tradicional de fer edicions de textos antics, la dels vells filòlegs «chevronnés» (ço és 'galonejats', com capitans en una zarzuela), i anuncia una Nova Filologia, la qual farà ús maximal i entusiasta de la «segona revolució» comunicativa després de Gutenberg: la informatització, amb ordinadors i Internet. Per a demostrar el seu punt de vista, els dos autors descriuen l'edició de la *Chevalerie Vivien* de Duncan McMillan, publicada per Cuerma a Aix l'any 1997. Afirmen, primer, tractant un punt concret, que gràcies a estàdístiques que l'ordinador sap treure del corpus de textos compilat a Amsterdam pel professor Dees —usat ja per preparar dos *Atlas des formes linguistiques* en francès antic, l'un en documents notarials, l'altre en textos literaris (*ZrPhB* 178 (1980) o 212 (1987)—, hom pot localitzar millor que McMillan els dialectes usats en els deu manuscrits del *Vivien*. Segon, parlant en general, complanyen els filòlegs de la vella escola que havien de sotmetre's a un «treball de Tàntal desesperant» sense poder oferir, a la fi, tota la gamma de «productes» que fàcilment es poden derivar d'una edició «completa» feta amb ordinador.

Per atènyer aquest paradís filològic, cal passar per tres etapes, descrites a la fi de l'article (p. 15):

1. Entrar a l'ordinador la documentació de base. Això vol dir: posar-hi fotos dels manus-

1. N. del C. de R.

crits; transcriure'ls diplomàticament; marcar els textos (indicant noms, adjectius, topònims, etc., m'imagino); localitzar i datar els manuscrits (automàticament, m'imagino); descriure'ls; introduir comentaris filològics; elaborar l'esquema dels manuscrits (automàticament, m'imagino); elaborar el glossari; compilar la bibliografia.

2. Treure d'aquesta base els productes derivables. Per exemple: una edició crítica; una versió adaptada per a no especialistes; traduccions en llengües modernes. (Observeu que la llista de les feines preliminars conté nou punts; la dels resultats, tres, dos dels quals —adaptacions i traduccions— ni necessiten el banc de dades.)

3. Retre els materials disponibles als investigadors. Aquests podran, per exemple, comparar entre si els manuscrits, analitzar les variants dels copistes, estudiar les il·lustracions, examinar la transmissió del text, etc.

Per a mostres de tals «edicions completes», els dos autors ens envien a dos webs a l'Internet. Hi irem més tard.

El segon article fa el contrapès al primer. La senyora Tyssens mostra, primer, que algunes crítiques dels dos filòlegs joves contra l'edició de McMillan són, a més d'injustes, equivocades, i que la determinació 'automàtica' del dialecte d'un manuscrit a base dels dos *Atlas* de Dees s'avera ben poc fiable. Dedica menys espai a dir-nos com veu, ella, el futur de l'art d'editar textos antics. Li sembla que als «nous filòlegs» els interessa sobretot reunir materials que d'altres especialistes voldran *consultar*, a l'Internet, mentre que els filòlegs pre-cibernètics s'havien esforçat a presentar a un públic més ampli textos per a *llegir*, en un llibre. Quins d'aquests acadèmics són més semblants a «Tantals desesperats»: els que entren a l'ordinador transcripcions diplomàtiques per a ajudar col·legues lexicòlegs, estematòlegs, escriptòlegs, o dialectòlegs diacrònics, o bé els que preparen —sobre una base més reduïda, això sí, però intel·ligentment reduïda— una edició per a qui vulgui conèixer les idees d'un autor medieval; un interès pregonament humà, però difícil de satisfer sense notes al vell text?

El primer dels dos webs recomanat als que vulguin veure una mostra d'una edició electrònica ideal i total, té l'adreça següent: www.princeton.edu/~lancelot. Hi vaig entrar, i en menys d'un minut ja tenia a la pantalla del meu ordinador el text del *Chevalier de la Charrette* de Chrétien de Troyes segons l'edició de A. Foulet, revisada per K.D. Uitti (París: Bordas, 1989). El pròpiament dit comença amb el vers 31: «A un jor d'une Acenssion». Amb un clic podia escollir de quin de vuit manuscrits m'agradaria veure la transcripció diplomàtica. Vaig demanar a l'atzar el ms A. Ara va aparèixer a la pantalla això: «&LargeA-8; un jor dunea&s;cen&s;i&post;o». No sabia que aquesta mena de transcripció també s'anomena 'diplomàtica'. Igualment podia demanar una foto del manuscrit; en dos minuts ja podia admirar un bell foli en color, amb la numeració dels versos afegida.

Tornant al text electrònic del *Vivien*, vaig llegir a la ratlla següent: «Fut venuz de vers Carlion». M'interessava saber què és, i on és, «Carlion». La pàgina inicial del web no connecta amb notes o comentaris, però sí amb una traducció en francès modern. Aquesta diu per aquest vers: «Fut venu en provenance de Carlion», sense nota. (De pas vaig veure que el meu ordinador llegeix «f?te, s?r, l? o?» en lloc de «fête, sûr, là où».) Pensant que, potser, emdré alguna cosa sobre Carlion consultant els altres versos on Chrétien s'hi refereix, volia fer ús del programa de cerca posat a disposició dels usuaris d'aquest web. Escric «Carlion» en la finestra i faig clic sobre SEARCH. Resultat instantani: 0. No dubto que això era degut a algun error meu, però l'extens *Manual de l'usuari* no em va ajudar gens. Hi havia encara un altre programa inclòs en aquest web, anomenat «figura», el qual permet trobar certes figures retòriques en el text, com quiasmes, *enjambements*, etc. Vaig assabentar-me que per poder usar-lo cal estar vinculat a la Universitat de Princeton.

Quedaven dos quadradets en la pàgina inicial del web on encara no havia fet clic: L'un

deia «a-z»: em va conduir a una pàgina amb el títol «Index» i la informació «coming soon». L'altre deia «Help»; però en lloc d'un salvavides, l'ordinador em va llançar els mots... «coming soon».

El paradís filològic que ens prometen els nous filòlegs, doncs, està encara «en construcció». En el web de Princeton ja podem trobar fotos admirables, transcripcions diplomàtiques il·legibles per a ulls humans, i una edició i traducció, però sense notes ni d'altres ajudes. Pel moment, doncs, és preferible comprar —o consultar o manllevar a la biblioteca— l'edició Foulet-Uitti en forma de llibre.

Quant al segon web «futurístic» recomanat en el primer article, l'adreça que s'indica, www.aix1.uottawa.ca/academic/arts/lfa, no funciona des del Canadà. Nogensmenys, hi he pogut entrar usant l'adreça del Laboratoire de français ancien de la Universitat d'Ottawa, centre d'investigació agermanat amb un projecte electrònic semblant encara més ambiciós a la Universitat de Chicago, dit ARTFL. La llista de textos que ja han estat transcrits és imponent, però per poder accedir-hi cal treballar o estudiar en una Universitat que paga una subscripció anual. Ara, clicant no sobre «Textes de français ancien» sinó sobre «Index du site», sí que he trobat moltes coses que s'hi poden consultar lliurement, entre les quals textos en francès antic, no acompanyats, però, de comentaris. Un text, entrat en aquest web ja l'any 1998, ofereix a la seva pàgina inicial opcions de veure capítols sobre l'autor, els manuscrits, les fonts i idees de l'autor, i sobre les bases de l'edició. Si hi vas, et trobaràs, en cada cas, davant una pàgina en blanc, amb l'explicació «travail en cours». Et demanes com s'haurà fet l'edició oferta si aquests capítols queden encara per fer. ¿O és que ja estan fets, però l'autor no els vol afegir al web, confiant poder, un dia, publicar-lo tot en un llibre? Una altra transcripció accessible al web d'Ottawa ve amb la nota que per qualsevol informació sobre el text i l'autor cal consultar l'edició impresa en paper.

Els autors del primer article, justificadament rebutjat pel segon, ens van enviar a aquests dos webs si volem veure mostres de com seran les futures edicions electròniques «totals» de textos antics, fetes usant bancs de dades «complets». El que hi vaig trobar són sobretot edicions «minimalistes», les quals ja estan impreses en paper, o que hom confia poder publicar aviat, completats amb els capítols que són tradicionals en les edicions en forma de llibre.

És natural que a cada tres o quatre generacions hi hagi canvis en el llistat de criteris per a edicions de textos antics, sobretot per a aprofitar noves tecnologies (per exemple, progrés de transcripcions diplomàtiques o facsímils). El que no canviarà mai, però, és la veritat que l'arbre es jutjarà per la seva fruita, i que el millor jutge és el qui menja la fruita. Una edició filològica ha de satisfer, en primer lloc, les necessitats de l'usuari més comú i previsible, i aquest desitja que els especialistes li facilitin l'accés al text i al seu autor.